

תמצית שיעור הגאון ר' נתן רוטמן שליט"א

ערב חנוכה תשע"ה

[נכתב ע"י א' השומעים כפי הבנתו]

גדר ההדלקה של כל יום

***

הפ"ח מתרץ על קושיית הב"י הנודעת למה מדליקין נר שמונת ימים הלא ביום הראשון ה' די שמן בפך כדי להדליק, וכתב הפ"ח שהנר הראשון הוא על נצחון המלחמות.

וצ"ב איך נר הנצחון משתלב עם נס המנורה.

ועכ"פ לפי האמור לעיל שיש את הנר העיקרי שבכל יום, נראה שהוא הנר של נצחון המלחמה שהוא אזיל בכולי יומין, אלא שמתלווה אליו חידוש נס המנורה של כל יום.

בירורים בנוסח על הניסים

ואחר כן באו בניך לדביר ביתך וכו' והדליקו נרות בחצרות קדשך, יש להתבונן שבמטבע ההודאה שתקנו חכמים לא נזכר נס המנורה, רק נצחון על ה"להשכיחם תורתך".

אמנם גם ענין הישועה מאותה צרה לא נתפרשה בהדיא, שבצרה הוא אומר להשכיחם תורתך ולהעבירם מחוקי רצונך, ולפי זה ה' צריך לכתוב סדר הנצחון ואח"כ באו בניך ועסקו בתורתך ובמצותיך, אולם הלשון הוא ואח"כ באו וטהרו את מקדשך והדליקו נרות וכו', צ"ב איך נשלם הנצחון בפעולה זו.

ובפשוטו, ענין הישועה מתפרשת במה שנאמר מסרת גיבורים ביד חלשים ורבים ביד מעטים וכו' ורשעים ביד צדיקים וזדים ביד עוסקי תורתך, וכבר עמדו הדרשנים דבשלמא גיבורים ורבים ביד חלשים ומועטים הוא נס, אך מהו הנס ב"זדים ביד עוסקי תורתך", אולם נראה בפשוטו שכאן נאמר אופן הישועה, שכנגד מה שבקשו להשכיחם תורתך ולהמעית חשיבות עוסקי רצונך, בא הנצחון דייקא ע"י העוסקים בתורה ובחוקי רצונך, באופן שנתגדל כח שלטון עוסקי התורה בישראל, ולא רק שנתבטלה הצרה ע"י כח שמימי אלא דייקא בדרך הגדלת הצד שכנגד.

והנה ידוע מספרי קדמונים שלא תמה המערכה עם יוון ביום זה, אלא שבימים זה כה' כסלו נחתם פרק במלחמה שהגיעו בני חשמונאי לטהר את ירושלים ולחנך את המזבח ולהדליק הנרות, ובני בינה הבינו שבזה נקבע עיקר ההתגברות על יוון, ויש להבין סוד תליית הנצחון בענין זה.

עוד יש להבין בנוסח על הניסים "והדליקו נרות בחצרות קדשך" אטו מנורה דולקת בחצר, והלאו מקומה בחדר ההיכל.

שיכות הדלקת חנוכה למצות המנורה

ד. עוד יש להתבונן בדברי חכמים שמעשה ההדלקה שלנו יש בה גילוי ענין המנורה לדורות כמ"ש הרמב"ן בפ' בהעלותך, שנאמר בזה פיוס לאהרון שלא נשתתף בחנוכת הנשאים, שלך גדולה משלהם, שלך קיים לעולם במנורת בית חשמונאי, הרי שמתקיים מעין דמנורה גם בעת החורבן ע"י מצות חנוכה, וצ"ב השיכות למנורה. וכן ביאר הבעה"מ טעם איסור הנאה לאור הנרות דומיא דחנוכה, ובקדמונים נזכר סדר הידור המנורה לכתחילה שתהא מזהב כמו מנורת המקדש, [ו' יצחק סגי נהור, רבו של הרמב"ן]. וכן הפטרת חנוכה בנרות זכרי', מדבר בפשוטו על מנורת המקדש ושם נרמז ישועת חנוכה.

ה. והנה גילה לנו רבנו הרמח"ל בדרך ה', בביאור ענין החנוכה, לפי שהיו קטרוגים בענין המנורה, הרי שקובע עיקר הענין הוא המנורה, שבה היו הקטרוגים ובה התיקון, והיא העדות שיש שכינה בישראל, והיא מאירה גם בזמן הגלות.

הימים הללו, חידוש יש בהם, שלא נקבעו עם איזה צד אחיזה של גוף, לא קבעו בהם משתה ושמחה, אלא עיקרם עבודת הנפש של הלל והודאה ושמחה פנימית, כל קומת ה'י"ט נשארת בענין הנשמת של הלל והודאה.

כשם שהנס לא ה' במובן גשמי אלא בשרשי המלחמה של חשך ואור, כן היתרון והנצחון הוא בהגדלת אור הנשמה, בהתגברות ההכרה והרגשת הלב בהלל והודאה.

גדר פרסום הנס דחנוכה

ו. הנה נתנו לנו חכמים סדר עבודה חדש שאינו בנמצא בסדר עולמו של עובד ה', לצאת מרשות היחיד אל הטפח הסמוך לפתח, ולפרסם את הנס, מה שבדרך כלל ענין פרסומי ניסא משתייך לפנינו, בפסח בקרב בני הבית, בפורים בקריאת המגילה בפני עשרה מישראל, ואילו בחנוכה הפרסום הוא לבני השוק, לפני רגלי התרמודאי ומלקטי עצים.

בגמ' בשבת כג ע"א המדליק מברך ביום הראשון ג' ובשאר יומא מברך שנים בכל יום, מאי ממעט ממעט זמן, אי הכי למעט נמי נס, נס בכל יומא איתא, שנשתייר שמן לכל יום היו נס בפני עצמו.

ומבואר טעם חילוק הימים מפני הנס המסוים של כל יום, וטעם זה נראה ליתן גם בתקנת ההלל שמונה ימים, מלבד ההודאה שבתפילה, אף שבמועדים דאורייתא אם אין חלוק בקרבנות אין חוזרים הלל שלם בכל יום, חנוכה שאני דבכל יומא הוי ניסא.

ולפי זה מבואר שקביעת ההלל עיקרו בא על הנס שהתגלה בהדלקת המנורה, וצ"ב מה מקום ההודאה על ענין הזה ועי' להלן

עוד נראה מבואר שהנר שמדליקים בכל יום עיקרו הוא נר אחר, שעיקר הענין הוא לגלות רק את הנס של אותו היום, אלא שמתוך כך כבר מוסיפים הודאה על שאר הימים.

ומצינו במ"ב חידוש בהבנת דברי הגר"א [תרע"ו סק"ט -יא] דהשו"ע כתב דיתחיל ביום הראשון בנר הימני וביום שני יברך על הנוסף שהוא השמאלי כדי להפנות לימין.

וכתב המ"ב דמדברי הגר"א מבואר דלעולם מתחיל בנר הראשון שהוא עיקר המצוה, בין אם מונח בימין בין בשמאל, ומתוך כך כתב המ"ב דלא רק באופן של נר הסמוך לטפח אלא אף במדליק על שולחנו באותו מקום שהדליק בחנוכה את הנר הראשון שם נקבע מקום עיקר המצוה וממנו מתחיל.

והוא חידוש שיש מושג של סדר במקום עמידת הנרות בחנוכה ונראה מדבריו שהבין שהנר הראשון שהדליק ביום הראשון הוא העיקר ועליו מוסיפים, והמשנ"ב למד בדברי הגר"א שהם ב' סברות – מצד הטפח הסמוך, ומצד שהוא עיקר המצוה, ובפשוטו היה מקום לפרש דבריו שמה שמניחו בטפח הסמוך הוא עושהו עיקר המצוה, וכתב בזה הגר"א ב' הבחנות, מצד מקומו ומצד מה שהוא מעיד עליו שהוא המכוון לעיקר המצוה, ודברי הגר"א נאמרו דוקא גבי הנר הסמוך לפתח שהוא מקום עיקר המצוה על פי דין. ועדין לא שמענו שגם במקום החנוכה נאמר גדר זה, ובפשוטו היה נראה דאותו שידליק ראשון בפועל הוא עיקר המצוה, עכ"פ דעת המשנ"ב שהנר הישן הוא עיקר המצוה.

אולם לפי מה שנתבאר לכאורה נראה דאדרבה עיקר המצוה הוא הנר של היום הזה, אלא הנר החדש הוא הנר הראשון, שבא לבטא את הנס של היום אלא שמתלווים אליו נס שאר הימים, ולפי זה אם ה' אפשרות לגלות ענין זה בחנוכה אם יש לו רק נר אחד ה' ראוי למקם אותו במקום אחר כדי לבטא איזה שיוני בהגדרת ההדלקה היומית. (ולפי זה נראה שסיכסם הגר"א לדעת השו"ע שידליק מהנר הנוסף היכי שאינו על הפתח, אלא שנחלקו בזה המנהגים בגדר כל פניות שאתה פונה לא יהיו אלא לימין)

[והנה הגרע"א נסתפק אם מברכ" על נר ההידור, והביא ראי' מברכת אנשי הבית על הנרות, אלא שנסתפק מה טעם הברכה של של אנשי הבית, האם מפני שמכוונים לא לצאת, או משום שאפשר לברך גם על קיום ההידור, וא"כ מוכח דה"ה במדליק נר אחד ועתה בא להוסיף עוד נר שיברך שנית. ולכאורה תלוי בזה אם הנר הנוסף הוא עיקר המצוה או דהנר הישן וצ"ע]

והנה בטור מובא מנהג, וכך נראה הסדר במסכת סופרים, שמדליקים הנר הראשון ואומרים הנרות הללו תוך כדי הדלקת הנרות ואח"כ מברכ' שעשה נסים, והיינו ש'הנרות הללו אנו מדליקים' הוא חלק העושה, ואח"כ 'כל שמונת ימי החנוכה' כו' הוא ברכת הרואה,

וכלשון הרמב"ם 'להראות ולגלות הנס', והיא המצוה להדליק על הנסים, ואח"כ מברך בתור רואה שעשה נסים. ומבואר שכשהדליק רק הנר הראשון מ"מ קיים בו עיקר המצוה והתגלה בו תוספת הנס ליום זה ועליו יש לברך שעשה ניסים.

וליישב דברי המשנ"ב שהנר הישן הוא המצוה, נראה שסבר דהגר"א לשיטתו, דהנה הגר"א פוסק שעיקר הטעם דמוסיף והולך אינו מטעם משום הימים הנכנסים אלא כטעם שני זקנים בצידן דמעלין בקדש ואין מורידין, כמו שהביא הר"ף וכ"כ הפ"ח רק לטעם זה.

ובפשוטו לומדים שהוא טעם אחד, דע"י היכר הימים, אלא שקבעו שיהיה בדרך תוספת משום מעלין בקדש, אולם הגר"א למד שהוא טעם בפנ"ע.

ונפק"מ כתב הגר"א דאין לחוש לטענת תוס' שאי אפשר לעשות גם מהדרין וגם מהדרין מן המהדרין לפי שאז אין היכר בימים הנכנסים, דבאמת עיקר טעם ההוספה הוא ריבוי הנרות ולא איכפ"ל בהבחנת הימים.

ונמצא לשיטתו דאין נר לכל יום, אלא שראוי לעשות נר אחד, אלא שהמהדרין מרבין בנרות. וע"כ למד המ"ב שאותו הנר שהודלק אתמול הוא עיקר ההדלקה, והתוספת אינה מכוונת על הימים בדוקא, אלא משום מעלין בקדש, הגם שהיא כנגד הימים היוצאים, היינו שהנס התרבה בכל יום ויום – ולכן עכ"פ מוסיפים נר א' בכל יום, ולא אמר' דמעלין בקדש ומוסיפים בלי שיעור, אבל מ"מ אין עניינה להתייחס לכל יום בפנ"ע דוקא.

ז. "ולך עשית שם גדול וקדוש בעולמך", נתגלה כאן סדר קידוש שמו ית' בעולמו באופן מיוחד בנס הזה, ועל כן בא גם עלינו חובת פרסום וקדוש ה' בסדר חדש.

ועל כן נראה שזהו גודל חביבות מצות נר חנוכה כמ"ש הרמב"ם עד שמוכר כסותו ושואל על הפתחים, דאין לך חמור לפני הקב"ה כחילול ה' ואין לך חביב לפני ה' כקידוש ה', וענין המנורה פעולת "קידוש ה'" לך עשית שם גדול וקדוש בעולמך, לפרסם זאת האמונה האמיתית בעולם [לשון הרמב"ם בספר המצות - מצות קדוש ה']

מנורה - עדות היא לכל באי עולם

ז. בגמ' [שבת כג ע"ב] הקשו, על הפס' באהל מועד מול פרוכת העדות יערוך אהרון ובניו וכו', וכי לאורה הוא צריך והלוא כל מ' שנה לא הלכו אלא לאורו, אלא עדות היא לכל באי עולם שהשכינה שורה בישראל, ומאי עדות יש במנורה - בנר מערבי, שמניח בה שמן כמידת חברות' וממנה מתחיל ובה ה' מסיים.

וצ"ב השאלה וכי לאורה הוא צריך והרי בכל הקרבנות יש לשאול כן, וע"כ ההבנה שענין הקרבן הוא לקרב הנפרדים אליו ית', ואילו המנורה אין ענינה קירוב אלא נתינת אור בבית המלך, ועל זה השאלה וכי צריך הוא לפנסי משרתיו.

ובאה התשובה עדות לכל באי עולם כו', ועדיין יש לתמוה מה עדות היא זו, הלוא אין זרים נכנסים להיכל, ומי הם באי העולם שרואים ויודעים מנס נר המערבי.

ועוד צ"ב דאמנם נתיישב נר מערבי אך מה התשובה להדלקת שאר הנרות, וגם מה יתרון העדות בנר מערבי טפי משאר עשרה ניסים הקבועים במקדש.

ח. "באהל מועד מחוץ לפרוכת אשר על ארון העדות יערוך אותו אהרון הכהן" ומינה למדו שהמנורה היא עדות לבאי עולם, ותמוה הלוא ענין העדות נזכר כאן כלפי הארון ולא כלפי המנורה.

הצעת פשוטם של דברים כך היא.

בבית השני, אחר שנגזז הארון, הכלי היותר פנימי שנשאר שה' מכוון כנגד ארון העדות, ועשוי לקבל הארתו, הוא המנורה.

הארון וזרו רומז לתורה, ומאיך המנורה היא רומזת לתורה, הרוצה להחכים ידרימ, הא כיצד, אלא שהארון הוא אור התורה שנמצא לפני ולפנים ונהורא עמי' שרי', אולם המקום היותר קרוב לאותו שרש אורה שבו ניתן לקלוט ולהשיג את האור הפנימי כפי ערך המקבלים הוא הכלי הנקרא מנורה, והוא ענין החכמה.

"וחושך" - זה יון

"וחושך זה יון" שהחשיכו עיניהם של ישראל, החכמה נמשלת לאור והסכלות לחושך, ויתרון החכמה מן הסבלות כיתרון האור מן החושך, החכם עיניו בראשו והכסיל בחשך הולך, וכן הרבה.

וחושך זה יון, אתממה, הלוא מכל האומות מי שהעלה על נס את ענין החכמה הלוא הם בני יון, חכמה בגויים תאמין, ולמה דוקא בגלות זו דבק התואר "חושך".

בספר איוב מוקדש פרק אחד לחקר ענין החכמה, [פרק כח] כי יש לכסף מוצא ומקום לזהב יזוק, ברזל מעפר יוקח וכו' והחכמה מאין תמצא ואיזה מקום בינה, לא ידע אנוש ערכה ולא תמצא בארץ החיים.

הולך החכם ומוצא מקור לכל תכלה, כל עניני הטבע, להגדיר מוצאם וענינם משקלם ותכונתם, אולם את שאלת השאלות, את מקור החכמה לא מצא, כל חכמה מתחלת מיסודות ידועים שמתקבצים להגדרה אחת, אבל מהי חכמת החכמות, מהי ההגדרה הכוללת של כלל החכמות, מאין תמצא. ומסיים ואומר, אלקים הבין דרכה והוא ידע מקומה, ויאמר לאדם הן יראת ה' היא חכמה, וסור מרע בינה.

שכן בלשון יוני קורין ל"ה"ן אחת.

בחר לו הכתוב ללמד לנו ענין זה דוקא בלשון יונית, להודיע לאותם המבקשים חכמה ודוגלים בתפארתה, הן יראת ה' היא חכמה, אחת היא.

"בני אם תקח אמרי וכו', להקשיב לחכמה אזנך תטה לבך לתבונה וגו' אם תבקשנה כספך וכמטמונים תחפשנה אז תבין יראת ה' ודעת אלקים תמצא, כי ה' יתן חכמה מפיו דעת ותבונה".

חיפש אתונות ומוצא מלוכה, חיפש חכמה ומוצא יראת ה' ודעת אלקים, מה ענין זה לזה.

רבים הם החכמים בכמה חכמות, אבל אינם חכמים בחכמה עצמה, חכם הוא המצדף פרטים לקווים וכללים ועקרונות, אבל החכמות כולם והעיונים כולם עדיין צריכים עיון גדול לאן הם הולכים ולמה הם מצטרפים.

תפיסת החשך היותר גדולה היא כאשר האדם עוצר ומתפעל ואומר כל אלה נבראו לשמשני, הרי שהוא המרכז והוא הכל, ונמצא תחילתו חכם וסופו אינו חכם, כי מי הוא זה האדם, מה ערכו וענינו שבשבילו כל הגדולה הזאת שמשמשת אותו.

ועל זה בא אזהרת החכם בספר קהלת - סוף דבר.. את האלקים ירא ומצותיו שמור כי זה "כל האדם"

נמצאת כל החכמה בעולם משמשת את תאוות בני אדם - אם בשימוש המעשי אם בסקרנות וביקוש החכמה העצמית של בני אדם, אולם סוף דבר, אחר כל העיונים ובינת החכמות מתבקשת ההבנה של "ואני לא נבראתי אלא לשמש את קוני" היינו שיש ערך מוחלט שהוא בסיס החכמה, והוא יראת ה', העמדת כל הידיעות תחת התכלית הכללית של ידיעת ה' ונוכחותו בעולמנו, וכל הידיעות והחכמות יסייעו להשגת בירור זה.

המנורה באה ללמד על כח היניקה של מקור החכמה והדעת, מול פרוכת העדות, והיניקה הזאת זולגת ובאה אלינו מכוחו של נר מערבי, שבו מתגלה שקיים בישראל הסדר הזה של עמידה מול אותו האור האלוהי.

אמנם כשנתרשלו בעבודה נוצר קטרוגים בענין המנורה היינו שישראל לא העמידו עצמם להיות כלי קיבול לאור הנשפע מקדש הקדשים, ואז גברה מלכות יון, כאשר אין את "הרוצה להחכים" אין שוב את הכלי קיבול מול מקור האור האלוהי.

אבל כאשר קמה משפחה אחת במס"נ ונלחמה בסדר הזה, הרי שוב נתגלה במלוא עוזה כוחה של המנורה על כל שבעת נרותיה לגלות את סדר היניקה של החכמה ממקור החכמה, ומאותו תשוקה להחכים ולהיות כלי קיבול לגלוי האור הפנימי מעל גבי חכמת ותרבות יון שמעמידה רק את סדרי החיים הטבעיים, נתגלה במלוא עוזה כח המנורה על כל שבעת נרותיה ונתגלה איך שישראל יונקים סדר הנהגה הנובע ממקור הסדר העליון שמנהיג את העולם בסדר ניסי מעל כל גדרי החכמה הנתפסים בסדרי החכמה החיצונית.

וזוהו השם גדול וקדוש בעולמך שנגלה כאן, סדר הנהגה מעל גבי תפיסת החול של חכמת יון, איך שכל סדר ההנהגה החיצונית כולו בנוי על פי הקו העליון שמנהיג ומשתית את סדרו כאן, מתוך כך מתבטל כל ההילוך של שוק העולם, סדרי מלכים ומלחמותיהם שכל מהלכם הוא טבעו של עולם, בכח העמדת העבודה הראוי בעסק המנורה שהוא שרש הגילוי, נתגלה עדות לכל באי עולם, שישראל מונהגים על פי סדר עליון יותר.

ואמנם ישועה זו עדין היתה רק בגדר נר, אבל לעת"ל נאמר בישיעה למען ציון לא אחשה וכו' וישועתה כלפידי יבער.

ורמז רמזה המשנה במקום היחיד שנזכר חנוכה בב"ק גמל טעון פשתן ועובר ברה"ר ר"י אומר בל"ח פטור, וכל בר לבב שומע בכאן את דרשת חז"ל שהביא רש"י בר"פ וישב, הפחמי הזה שראה את הגמל טעון פשתן שעובר ותמה איך יכנס כל הפשתן הזה, אמרו לו ניצוץ אחד מפטישך שורף כל הפשתן הזה, כשראה יעקב כל אלופי עשו אמרו לו ניצוץ אחד משלך מכלה את כולם.

אלופי עשו עוטים לבוש פשתן היינו הלבוש החיצוני של העולם ונראה בחיצוניותו בעל נפח גדול ותופס נוכחות גדולה, אולם גץ ניצוץ אחד של אמת פנימית מבטלת את כל הנפח הזה.

הוא אשר דבר ה' לזרובבל לאמר כו' כי לא בחיל ולא בכח כי אם ברוחי אמר ה'.

בנס חנוכה נתגלה שם קדוש בעולמך, מול כל חכמי המדע נתגלה, שסדרי העולם מתנהלים על פי הרצון העליון הבלתי תלוי בסיבה ומסובב, ושדווקא הצדיקים והטהורים הם המביאים את האור לעולם, היפך הסדרים הטבעיים של חכמי הטבע החיצוני, כל זה נתגלה מכח מסירות נפש של ישראל לבטל את הקיום החיצוני לשם המגמה הפנימית.

הוא אשר דברו קדמונים שהאור של חנוכה הוא משרש האור הגנוז דיום הראשון, ובהגר"א שהתיבה הכה' בתורה הוא יהי אור, וכל זה אחרי והארץ היתה תוהו וכו' וחושך ע"פ תהום - זה יון, נתגלה אור ביום כה כסלו, וממנו נשפע עד היום הזה, עדי נזכה לאור חדש על ציון תאיר ונזכה כולנו מהרה לאורו.